

Απαγχονισμός Ζάκου, Πατάτσου, Μιχαήλ

/ Γενικά

Της Ζήνας Λυσάνδρου Παναγίδη
Φιλολόγου
«Αγαπητέ αδελφέ,

Όταν θα πάρεις το γράμμα μου αυτό θα έχω φύγει για πάντα. (Υπάρχει κανείς που θα μείνει;).

Η ώρα του θανάτου πλησιάζει μα στην ψυχή μας φωλιάζει η ηρεμία. Τη στιγμή αυτή ακούμε την Ηρωική Συμφωνία του Μπετόβεν. Στη θέση που βρισκόμαστε τώρα ούτε με το μικροσκόπιο δεν μπορούμε να ανακαλύψουμε, πού υπάρχει τραγωδία στο θάνατο. Τότε μόνο θα αισθανόμουν λύπη, αν ήξερα ότι θα μπορούσα να μείνω για πάντα νέος κι αθάνατος, αν απέφευγα την εκτέλεση. Νομίζω ότι μόνο με την εκτέλεση θα μπορέσω να μείνω πάντα νέος κι αθάνατος. Πρώτα ή ύστερα έπρεπε να διαθέσω τη ζωή μου. Δε βλέπω πιο κατάλληλη στιγμή από την τωρινή, για να το κάνω.

Δίνε θάρρος στην οικογένεια. Προσπάθησε να παρηγορήσεις τη μητέρα μας. Ο πρώτος της γιος από τώρα και στο εξής θα είσαι εσύ και όχι εγώ.

Σε φιλώ,
Ο αδελφός σου Ανδρέας».

9 Αυγούστου 1956. Ο ουρανός της Μεγαλονήσου μας μαύρισε γι'άλλη μια φορά, θρηνώντας τα νιάτα και την ομορφιά τριών παλληκαριών, που δεν τα φόβιζε ο

θάνατος, γιατί θεωρούσαν τη ζωή περιττή μέσα στη σκλαβιά. Τρία νέα Ελληνόπουλα, και μπροστά τους μόνο η αγχόνη και το φως της λευτεριάς, που δεν μπορούσαν να του αντισταθούν: Ανδρέας Ζάκος, Ιάκωβος Πατάτσος, Χαρίλαος Μιχαήλ.

Ο Ανδρέας Ζάκος, που έγραψε την πιο πάνω επιστολή, γεννήθηκε το 1932 στο χωριό Λινού, αλλά μεγάλωσε στη Λεύκα. Αποφοίτησε από το Γυμνάσιο Σολέας και εργάστηκε στην Κυπριακή Μεταλλευτική Εταιρεία. Ξεχώριζε για το ήθος, την ευγένεια και την προσήλωσή του στα ελληνικά ιδεώδη. Σε νεαρή ηλικία πρωτοστάτησε στην ίδρυση και λειτουργία ελληνικών σωματείων στην περιοχή της Σολιάς.

Με την ομάδα του Μάρκου Δράκου στις 15 Δεκεμβρίου του 1955 έστησαν ενέδρα στο Μερσινάκι, κοντά στους αρχαίους Σόλους, σ' ένα αγγλικό τζιπ. Κατά τη σύγκρουση που ακολούθησε σκοτώθηκε ένας Άγγλος, ενώ από τους αγωνιστές έπεφτε ο πρώτος νεκρός της Ε.Ο.Κ.Α., ο Χαράλαμπος Μούσκος. Ο Μάρκος Δράκος τραυματίστηκε, αλλά κατάφερε να διαφύγει, ενώ οι Ανδρέας Ζάκος και Χαρίλαος Μιχαήλ καθηλώθηκαν από τον Άγγλο ταγματάρχη Κουμπ, που τελικά τους συνέλαβε.

Ανάμεσα στον Κουμπ και τον Ζάκο μεσολάβησε μια στιχομυθία, μέχρι να φτάσουν οι αγγλικές ενισχύσεις. Όταν ο ταγματάρχης ρώτησε τον Ζάκο γιατί τους πυροβόλησαν, αυτός απάντησε: « Είμαι Έλληνας κι αγωνίζομαι για τη λευτεριά της πατρίδας μου! ».

Λίγο πριν από τον απαγχονισμό, ανάμεσα σ' άλλα, γράφει στον πατέρα του στις 7 Αυγούστου:

« Όπως σας είπα, αφού είμαστε χριστιανοί, πιστεύουμε στην Ουράνια Βασιλεία και δεν πρέπει να μας φοβίζει ο θάνατος. Εξάλλου, εμείς έχουμε το πλεονέκτημα να ξέρουμε την ώρα του θανάτου μας, κι έτσι να προπαρασκευαστούμε ».

Κατά τη διάρκεια της δίκης και της διαμονής του στο κελλί των μελλοθανάτων, ο Ανδρέας Ζάκος επέδειξε σπάνια ψυχικά χαρίσματα. Την καταδίκη του σε θάνατο από τον Άγγλο δικαστή Σω άκουσε με απόλυτη ψυχραιμία. Ο ίδιος έδινε θάρρος στους γονείς και τους συγγενείς του μέχρι την ύστατη στιγμή του. Η τελευταία του επιθυμία ήταν να ακούσει την Ηρωική Συμφωνία του Μπετόβεν.

Ο ήρωας Ανδρέας Παναγίδης έγραψε ότι ο Ζάκος και οι άλλοι πέθαναν με υπερηφάνεια. Τραγουδούσαν μισή ώρα πριν εκτελεστούν και την ώρα της εκτέλεσης φώναζαν υπέρ της Ελευθερίας. Ο γιος του ήρωα Ανδρέα Παναγίδα, ο σύζυγός μου Αριστείδης Παναγίδης θυμάται, τετράχρονο αγόρι τότε, που πήγε να

δώσει λουλούδια στον πατέρα του, κι αυτός του είπε να τα δώσει στους αγωνιστές στα απέναντι κελιά που επρόκειτο να απαγχονιστούν τις επόμενες μέρες. Ήταν αρχές Αυγούστου του 1956.

Ο άλλος ήρωας του απελευθερωτικού μας αγώνα που απαγχονίστηκε στις 9 Αυγούστου ήταν ο Ιάκωβος Πατάτσος. Γεννήθηκε στη Λευκωσία το 1934. Διακρινόταν ιδιαίτερα τόσο για τα πατριωτικά του συναισθήματα όσο και για τη θρησκευτικότητά του. Τον συνέλαβαν στην τουρκική συνοικία της Λευκωσίας και τον κατηγορήσαν για επίθεση και φόνο ενός Τούρκου, παρά το γεγονός ότι δε βρέθηκε πάνω του ούτε όπλο ούτε άλλο ενοχοποιητικό στοιχείο.. Στην πραγματικότητα ήταν αθώος, γιατί ο Τούρκος είχε εκτελεστεί από άλλο μέλος της Ε.Ο.Κ.Α. Όμως, καταδικάστηκε σε θάνατο από τη μαρτυρία μιας Τούρκισσας.

Την παραμονή της εκτέλεσης επισκέφθηκε τον Ιάκωβο η μάνα του.

«Μάνα μου, δε θέλω να λυπηθείς που θα με στερηθείς. Νάσαι περήφανη και να ξέρεις πως θα βαδίσω στην αγχόνη ψύχραιμα σαν αληθινός Έλληνας. Ο Θεός είναι μεγάλος».

Ο Ιάκωβος Πατάτσος ήταν ένας σπάνιος Χριστιανός. Γνώμονα στις ενέργειές του είχε πάντα τη χριστιανική πίστη και τις χριστιανικές αρετές. Ήταν μάλιστα και κατηχητής. Ο ίδιος έλεγε χαρακτηριστικά: «Ποθώ μια χριστιανική λευτερωμένη Κύπρο».

Ήταν μόνο 22 χρόνων όταν βάδισε προς την αγχόνη. Την αυγή της 9ης Αυγούστου 1956 από τις φυλακές ακούγονταν φωνές, πατριωτικά τραγούδια, ζητοκραυγές. Οι τρεις νέοι περίμεναν με ανυπομονησία το θάνατο. Τραγουδούσαν τραγούδια της λευτεριάς και του αγώνα. Έψαλλαν γι' άλλη μια φορά το μεγαλείο της φυλής.

Η χριστιανική αρετή του Πατάτσου και το όλο αγωνιστικό του ήθος φαίνονται από τις επιστολές του που έγραψε από τις φυλακές. Όμως, το συγκλονιστικό αποκορύφωμα, το κύκνειο άσμα του, ο Ιάκωβος Πατάτσος το γράφει προς τη μητέρα του στις 8 Αυγούστου του 1956.

«Αγαπημένη μου μητέρα,

Χαίρε. Ευρίσκομαι μεταξύ των αγγέλων. Τώρα απολαμβάνω τους κόπους μου. Το πνεύμα μου φτερουγίζει γύρω από το θρόνο του Κυρίου. Θέλω να χαίρεις όπως κι εγώ. Αν κλαίεις, θα λυπούμαι. Τ' όνομά σου θα γραφεί στην Ιστορία, γιατί εδέχθης να θυσιασθεί το παιδί σου για την πατρίδα. Είναι καιρός τώρα να καμαρώσεις το παιδί σου. Ευρίσκεται εκεί ψηλά όπου ψάλλουν οι αγγέλοι. Χαίρε, αγαπημένη μου μητέρα. Μην κλαίεις, για ν' ακούσεις την αγγελική μου φωνή που ψάλλει Άγιος, Άγιος, Άγιος Κύριος Σαβαώθ. Ψάλλε και συ μαζί μου. Ψάλλε, προσεύχου, δόξαζε τον

Θεόν σ' όλην την ζωήν».

Ο Χαρίλαος Μιχαήλ είναι ο τρίτος ήρωας που εκτελέστηκε στις 9 Αυγούστου του 1956. Ήταν μόλις είκοσι χρονών. Είχε συλληφθεί μαζί με τον Ζάκο στην ίδια μάχη και καταδικάστηκε με την ίδια κατηγορία.

Γεννήθηκε στο χωριό Γαληνή το 1936. Εργάστηκε ως υπάλληλος στην Κυπριακή Μεταλλευτική Εταιρεία. Όμως, όπως έγραψε κάποιος «άνκαι έλαβε μόρφωση δημοτικού μόνον σχολείου, εις την ψυχήν του αντήχον αι μυστικάί υπαγορεύσεις της εθνικής παραδόσεως».

Λέγεται ότι τη στιγμή που ο δικαστής απήγγειλε τη θανατική του καταδίκη, ο Χαρίλαος Μιχαήλ στράφηκε συγκινημένος προς το δικηγόρο του, και του ψιθύρισε: « Είχα τον φόβον μήπως ο δικαστής μου εχάριζε την ζωήν, επειδή είμαι νεαρός. Πώς θα αντίκρυζα τότε τον Ζάκον ».

Ο Ζάκος, όπως ξέρουμε, ζήτησε και άκουε δίσκους κλασικής μουσικής τις τελευταίες μέρες πριν από την εκτέλεση. Ο Μιχαήλ, όμως, επέμενε να ακούσει δίσκους δημοτικών και λαϊκών τραγουδιών.

Ο ιερέας των φυλακών, σημειώνει για τον Χαρίλαο Μιχαήλ:

« Ο Χαρίλαος Μιχαήλ ήτο πολύ νεαρός και όσες φορές πήγα κοντά του είχε πάντοτε το χαμόγελο στα χείλη, σαν κάτι το ευχάριστο να περίμενε. Ήτο λιγομίλητος και δεν εφάινετο ούτε σκεπτικός ούτε και σκυθρωπός. Είμαι βέβαιος ότι με το ίδιο χαμόγελο ανήλθε και στην αγχόνη».

Λίγο πριν από το τέλος, γράφει ο Χαρίλαος Μιχαήλ προς τους γονείς του:

«Αγαπητοί μου γονείς,

Όταν θα διαβάζετε το γράμμα μου αυτό, εγώ θα έχω σβήσει για πάντα από τη ζωή. Μη νομίσετε όμως ότι αυτό με λυπεί. Απεναντίας, επειδή γνωρίζω για ποιο σκοπό θα εκτελεσθώ, αισθάνομαι τον εαυτόν μου ισχυρόν και γαλήνιον, και είμαι έτοιμος να τα αντιμετωπίσω όλα με αφάνταστη ψυχραιμία. Τι κι αν ζήσω πενήντα και εξήντα χρόνια, πάλι θα πεθάνω και μάλιστα άδοξα. Δεν θέλω να λυπάστε καθόλου για μένα...».

Αναφέρεται ότι την ώρα της εκτέλεσής του, όταν ένας Άγγλος αξιωματικός δοκίμασε κάτι να του πει, τον σταμάτησε, λέγοντάς του: «Έννοια σας, οι Έλληνες ξέρουν πώς να πεθαίνουν».

Οι τρεις ήρωές μας μετά από την εκτέλεσή τους τάφηκαν στο προαύλιο των Κεντρικών Φυλακών της Λευκωσίας, γιατί οι Άγγλοι δεν επέτρεψαν τη δημόσια κηδεία τους.

Ήταν περασμένα μεσάνυκτα, όταν ο εφημέριος των φυλακών οδηγήθηκε δίπλα από το δωμάτιο της αγχόνης. Κάτω στο χώμα ήταν αραδιασμένα τα τρία φέρετρα. Τα μαρτυρικά σώματα ήταν τυλιγμένα σε μια κουβέρτα. Άναψε ο λειτουργός τρία κεριά, φόρεσε το πετραχήλι κι έψαλε μόνος τη νεκρώσιμη ακολουθία.

«Σαν τέλιωσα», γράφει, «έσκυπα και τους εφίλησα, πιο θερμά απ' όσον τους εφίλησα προηγουμένως ζωντανούς. Τους σκέπασα, τους έχυσα το λάδι, τους έριξα λίγο χώμα... κι έφυγα, αφήνοντας τους τρεις νεκρούς μέσα στα φέρετρα».

Θα ήθελα να τελειώσω αυτό το σημείωμα για τους τρεις ηρωομάρτυρες της αγχόνης με μια αναφορά στη μάνα του Ιάκωβου Πατάτσου.

Η μακαρίτισσα η Ροδού Πατάτσου αναφέρει: « Θυμούμαι την τελευταία φορά που επήα να τον δω...Τους έφερναν. Ετραγουδούσαν. Δυνατά, με θάρρος. Επουμπουρίζαν οι φυλακές. Προπαντός ο δικός μου. Εξεχώριζα τη φωνήν του. Ήταν το «ξύπνα καημένε μου ραγιά», που έλεγαν.

Εφιληθήκαμεν. Εκράτουν τον τζι εκράταν με σφικτά.

«Καληνύκτα τζιαι καλήν αύριο, γιε μου» του είπα. Έπιασέν με η Εγγλέζα περίλυπη τζι επήρεν με έξω.

Έξω που επήα εκατάλαβα τι του είπα. «Καλήν αύριον, γιε μου!». Πιον επήρεν με το παράπονο. Έκλαψα...έκλαψα... Έγειρνέ μου νερόν η Εγγλέζα...Δε θυμούμαι τίποτε άλλο.»